

Najstarsza apteka w Tomaszowie Mazowieckim

Krzysztof Tomasz Witczak

Zakład Latynistyki i Językoznawstwa, Katedra Filologii Klasycznej, Wydział Filologiczny, Uniwersytet Łódzki

Adres do korespondencji: Krzysztof Tomasz Witczak, Uniwersytet Łódzki, Wydział Filologiczny, Zakład Latynistyki i Językoznawstwa, ul. Pomorska 171/173, 90-236 Łódź, e-mail: ktw@uni.lodz.pl

The oldest pharmacy in Tomaszów Mazowiecki · The oldest pharmacy in Tomaszów Mazowiecki was created in 1825 by Stanislaus Suhecki (1799–1833). He was a honoured alderman in the town Tomaszów Mazowiecki in years 1830–1833 and a chief of overpowering a epidemic of cholera in 1831. After his premature death the pharmacy was managed by Adolf Henryk Lange (1809–before 1874), who married the widow Paulina Suhecka née Dzierżowska (1809–1835), later Teresa Suhecka (born 1814).

Keywords: history of pharmacy, biography, Tomaszów Mazowiecki.

© Farm Pol, 2014, 70(3): 436–441

Około 1783 r. w okolicy wsi Niebrów na obszarze dóbr ujezdzkich, należących do Tomasza Adama Ostrowskiego h. Rawicz (1735–1817), odkryto złoża rudy żelaza. Właściciel majątku zdecydował się nie tylko na wydobycie rudy, ale także na jej przeróbkę. W tym celu sprowadził ze Śląska górników i hutników, nakazał pobudować piec kopułowy i dwie fryszerki. Aby wykorzystać siłę wody do napędu młotów mechanicznych, Tomasz Ostrowski polecił spiętrzyć wody rzeki Wolbórki. W ten sposób pod koniec XVIII wieku na krańcu rozległej puszczy nadpilickiej powstał sztuczny zbiornik wodny, przy którym powstała niewielka osada kuźnicza [1]. Początkowo (1788) osada nosiła nazwę Kuźnice-Tomaszów, która dobrze oddawała zarówno charakter osady, jak i jej stosunki własnościowe. Tomasz Adam Ostrowski okazał się dobrym gospodarzem i w 1798 r. otrzymał z rąk króla pruskiego Fryderyka Wilhelma III dziedziczny tytuł hrabiego [2].

W 1805 r. dobra ujezdzkie przejął najstarszy syn Tomasza – hrabia Antoni Jan Ostrowski (1782–1845), który stał się jednym z czołowych pionierów kapitalizmu na terenie Polski. Początkowo podjął on próbę unowocześnienia majątku. Nie tylko zracjonalizował wydatki, ale też nakazał przeprowadzić melioracje, rozbudować wapienniki

i cegielnię, sprowadzić górników, kowali i odlewników z Zagłębia Dąbrowskiego i Śląska [3].

W latach 1811–1812 Antoni Ostrowski zbudował w Tomaszowie Mazowieckim pałacyk myśliwski, który po niedługim czasie stał się letnią rezydencją hrabiego i jego rodziny. Początkowo pałacyk składał się z wieży i parterowej przybudówki, ale stopniowo był rozbudowywany, między innymi dobudowano piętro, otwarto w nim oranżerię i galerię [4]. Obok pałacyku wystawiono stajnie, stację pocztową, zabudowania folwarczne, a także stworzono park, ogród i sad owocowy. Dziś w dawnym pałacyku hr. Ostrowskiego mieści się tutejsze muzeum regionalne.

Kiedy okazało się, że ruda żelaza wydobywana w okolicach Tomaszowa Mazowieckiego jest gorszej jakości, a jej złoża powierzchniowe niezbyt obfite, Antoni hr. Ostrowski zdecydował się przekształcić niewielką osadę hutniczą, która liczyła przed 1822 r. zaledwie cztery domostwa i około 30 mieszkańców, w osadę handlowo-sukienniczą. Impulsem do rozwoju sukiennictwa stała się protekcyjna taryfa celna, wprowadzona w 1822 r. pomiędzy Królestwem Polskim i Cesarstwem Rosyjskim, która otworzyła dla eksporterów polskich rynki wschodnie i nieograniczone niemal możliwości zyskowej sprzedaży towarów sukienniczych na wschód. Właściciel dóbr ujezdzkich pozyskiwał kolonistów-sukienników różnymi sposobami, sprowadzając ich głównie z terenów Śląska i Saksonii [5]. W 1830 r. osada nazwana na cześć ojca Tomaszowem Mazowieckim liczyła już 3250 mieszkańców stałych i 1095 niestałych. W lipcu 1830 r. osada otrzymała prawa miejskie i stała się miastem prywatnym [6].

Właściciel osady przemysłowej, a później (od 1830 r.) miasta prywatnego, zadbał także o zorganizowanie służby zdrowia. W tym celu sprowadził do osady handlowo-sukienniczej lekarza znającego język niemiecki, a także aptekarza, któremu

poleciał zorganizowanie apteki. Wybrańcem właściciela dóbr ujezdzkich został Stanisław Suchecki (1799–1833), pochodzący ze zubożałej rodziny szlacheckiej. Studiował on farmację na Uniwersytecie Warszawskim i w dniu 8 czerwca 1825 r. uzyskał dyplom magistra farmacji. Po czterech miesiącach (8 października 1825 r.) zdobył konsens administracyjny nr 3583/244, uprawniający do wykonywania praktyki aptekarskiej, wydany przez Komisję Rządową Spraw Wewnętrznych i Policji [7]. Zachęcony przez Antoniego Jana hr. Ostrowskiego, Suchecki osiedlił się w Tomaszowie Mazowieckim i tu, przy ul. Św. Antoniego, założył pierwszą tomaszowską aptekę i przez bardzo długi czas jedyną.

Nie wiemy, jak wyglądała owa pierwsza tomaszowska apteka. Widok miasta Tomaszowa z 1837 r. (rycyna 1) ukazuje pałacyk myśliwski hr. Ostrowskiego wraz z przyległymi zabudowaniami (po lewej stronie) i ulicę św. Antoniego jako główną arterią miasta, po której porusza się dwukonny powóz zdążający w kierunku rzeki Wolbórki. Apteka znajdowała się zapewne w kamienicy zarysowanej połowicznie po prawej stronie ilustracji lub w budynku sąsiednim już na ilustracji niewzględnionym.

Stanisław Suchecki należał do lokalnej elity intelektualnej w nowo powstałej osadzie handlowo-sukienniczej [8]. Współpracował z właścicielem osady i czynnie udzielał się w życiu towarzyskim. Niestety, nie jest znana żadna podobizna farmaceuty, choć znakomity malarz polski Piotr Michałowski (1800–1855), który w latach dwudziestych XIX wieku wielokrotnie odwiedzał szwagra, a w niedługim czasie także teścia Antoniego Ostrowskiego, pozostawił serię portretów mieszczan tomaszowskich (rycyna 2). Nie ma jednak żadnej pewności, czy wśród sportretowanych osób znajduje się tomaszowski farmaceuta Stanisław Suchecki. Któż zresztą w dobie współczesnej byłby w stanie rozpoznać osoby sportretowane przez znakomitego polskiego malarza?

Na skutek starań i zabiegów Antoniego Jana hr. Ostrowskiego „osada rękodzielna Tomaszów Mazowiecki [położona] w obwodzie rawskim” została postanowieniem Rady Administracyjnej Królestwa Polskiego z dnia 6 lipca 1830 r. wyniesiona do rzędu miast prywatnych. Reskryptem Komisji Wojewódzkiej powołano władze municypalne: burmistrza miasta Antoniego Wrońskiego, dwóch ławników etatowych – kasjera Bernarda Śniegockiego i sekretarza Franciszka Sroczkowskiego, a także

Tomaszów, on Mazowiec.

Rycina 1. Tomaszów Mazowiecki wg ilustracji z 1837 r. Zbiory własne autora

Rycina 2. Piotr Michałowski, *Mieszczanie tomaszowscy*, ok. 1821–1826, akwabela i ołówek. Własność prywatna

dwóch ławników honorowych – „Stanisława Suheckiego, aptekarza uprzywilejowanego od rządu” oraz Franciszka Krügera, fabrykanta czerkasów. W uzasadnieniu takiej decyzji Józef Heymans, komisarz obwodu rawskiego, argumentował, że obaj ławnicy honorowi, wybrani do urzędu miejskiego, odznaczają się „rozsądkiem i moralnością” [9].

Aptekarz Stanisław Suhecki pełnił funkcję ławnika honorowego w Tomaszowie Mazowieckim w latach 1830–1833. Wybuch powstania listopadowego spowodował, że działalność wybranych władz miejskich zmieniła swój charakter. Władze rewolucyjne, wzorując się na demokratycznej ustawie obowiązującej w czasach Księstwa Warszawskiego (1807–1815), reaktywowały w miastach organa samorządowe – rady miejskie, przy wyborze których obowiązywał cenzus majątkowy. Rada Miejska w Tomaszowie Mazowieckim, zwana także Radą Muncypalną, istniała już w pierwszej połowie stycznia 1831 r. Rada składała się z 6–7 członków, w tym trzech Polaków – aptekarza Stanisława Suheckiego, urzędnika pocztowego Józefa Szliferskiego, urzędnika skarbowego (exaktora) Bernarda Śniegockiego. Spośród kolonistów niemieckich wybrano dwóch fabrykantów – Franciszka Krügera i Beniamina Hüttmanna, którzy – jak twierdzi Włodzimierz Rudź – „do końca okazali się być lojalnymi obywatelami kraju” [10].

Stanisław Suhecki jako członek Rady Miejskiej był mocno zaangażowany w organizację oddziałów, broni i sprzętu dla armii polskiej podczas powstania listopadowego. Niósł pomoc finansową rodzinom uczestników powstania.

W czasie powstania listopadowego „straszliwa, nieznaną dotąd w Królestwie [Polskim] choroba zwana *cholera morbus* zaczęła dziesiątkować ludność” [9]. Epidemia została przywleczona przez przybyłe ze wschodu wojska rosyjskie. Sytuacja w mieście Tomaszowie Mazowieckim okazała się szczególnie groźna, gdyż zarówno lekarz miejski Wincenty Malinowski, jak i chirurg miejski Adam Pająk zostali wcześniej powołani do służby w lazaretach wojskowych. W tej sytuacji jedynym przedstawicielem służby zdrowia, który pozostawał w dyspozycji władz miejskich, był aptekarz Stanisław

Suhecki. Pierwszy przypadek epidemii cholery w Tomaszowie Mazowieckim został odnotowany 7 czerwca 1831 r. Mimo środków zaradczych i starań czynionych przez aptekarza Suheckiego, chory po sześciu godzinach zmarł. Według informacji burmistrza miasta Tomaszowa, do dnia 7 lipca 1831 r. odnotowano 20 zgonów na cholera, a liczba chorych stale rosła [10]. Ogółem do końca 1831 r. na cholera zmarło kilkadziesiąt osób. Tak wielka śmiertelność wiązała się zarówno z ówczesnym stanem higieny, jak i poziomem wiedzy medycznej.

31 lipca 1831 r. na mocy uchwały Rady Miejskiej utworzono tymczasowy szpital choleryczny. Wnioskodawcą powołania owego „lazaretu dla cholerycznych” był ławnik honorowy (i zarazem aptekarz) Stanisław Suhecki. Ostatecznie szpital powstał w drewnianym budynku, wynajętym od Joachima Popowicza za sumę 72 złotych rocznie. Placówka ta prócz łóżek nie miała wyposażenia medycznego niezbędnego do prowadzenia tego typu jednostek i służyła głównie do izolacji zakaźnie chorych [11]. Szpital był wykorzystywany w okresie letnim, kiedy szerzyły się epidemie chorób zakaźnych, głównie tyfusu i cholery. W każdym razie nie ulega wątpliwości, że Stanisław Suhecki jako aptekarz był filarem zwalczania epidemii cholery w mieście i współtwórcą pierwszego prowizorycznego szpitala cholerycznego w Tomaszowie Mazowieckim.

Stanisław Suhecki zmarł dość niespodziewanie 25 stycznia 1833 r. w Tomaszowie Mazowieckim [12]. Nie pozostawił potomstwa, choć zdążył założyć rodzinę, poślubiwszy Paulinę z Dzierzgowskich Suhecką (1809–1835), córkę Wawrzyńca Dzierzgowskiego, dzierżawcy pobliskiej wsi Zawada, i Wiktorii Rycharskiej. Wdowa odziedziczyła aptekę, którą niebawem wypuściła w dzierżawę Ignacemu Źródelskiemu, jakoby kwalifikowanemu aptekarzowi z 1826 r.

Dwa lata potem (18 stycznia 1835 r.) wdowa Paulina Suhecka wyszła za mąż za Adolfa Henryka Langego (ur. 25 stycznia 1809 r. w Warszawie), syna Maksymiliana, radnego w magistracie miasta Warszawy, i Ludwiki z Hermannów [12]. Wybranek wdowy Suheckiej był ewangelikiem i ślub

nastąpił dopiero po otrzymaniu odpowiedniej zgody władz kościelnych. Niestety, Paulina z Dzierżogowskich Lange, 1o voto Suchecka, zeszła z doczesnego świata 16 maja 1835 r. w Tomaszowie Mazowieckim po niecałych czterech miesiącach małżeństwa [12]. Zmarła pozostawiła testament, na mocy którego Adolf Henryk Lange odziedziczył po żonie aptekę w Tomaszowie Mazowieckim [7]. W ten sposób pierwsza tomaszowska apteka Stanisława Sucheckiego przeszła w posiadanie rodziny Lange.

Jednak przejęcie apteki przez Adolfa Henryka Langego nie obyło się bez przeszkód urzędowych. W listopadzie 1835 r. burmistrz miasta Tomaszowa otrzymał informację, że Ignacy Źródelski, dotychczasowy dzierżawca apteki, bynajmniej nie jest kwalifikowanym aptekarzem (posiada jedynie papiery „subiekta”, czyli podaptekarza) i z tego powodu musi być oddalony w trybie natychmiastowym. Władze zwierzchnie poinformowały jednocześnie, że Adolf Lange, nominalny właściciel apteki, powinien w ciągu trzech lat od zawarcia małżeństwa z wdową Suchecką (NB już zmarłą) udowodnić stopień aptekarza. Jeśli do 1838 r. nie wykwalifikuje się na stopień aptekarza, to utraci prawo do utrzymywania apteki. Burmistrz miasta Tomaszowa musi dopilnować, by Adolf Lange w przypadku braku odpowiedniej kwalifikacji odsprzedał aptekę jakiemuś dyplomowanemu aptekarzowi [7]. Tego typu rozwiązanie było zgodne z wytycznymi ustawy dla aptek z 1820 r., zgodnie z którą zezwolenie na prowadzenie apteki mógł otrzymać jedynie farmaceuta posiadający dyplom aptekarza lub magistra farmacji [13].

W odpowiedzi na indagację władz zwierzchnich Antoni Wroński (1785–1840), burmistrz miasta Tomaszowa Mazowieckiego w latach 1830–1840, przekazał oficjalną informację, że Adolf Lange wypuścił aptekę w trzyletnią dzierżawę aptekarzowi Kacprowi Puczyńskiemu [7]. Akta burmistrza miasta Tomaszowa dotyczące miejscowej służby zdrowia informują nas, że 18 stycznia 1836 r. Adolf Lange uiścił opłatę egzaminacyjną w wysokości 130 złotych (w tym 80 złotych dla Rady Lekarskiej, 50 złotych dla Komitetu Lekarskiego), uprawniającą do ubiegania się o stopień prowizora [7]. Próba zdobycia tych kwalifikacji zakończyła się sukcesem. Gdy 28 sierpnia 1836 r. aptekarz Kacper Puczyński zakończył życie, burmistrz miasta mógł poinformować władze zwierzchnie, że Adolf Lange posiada stopień „prowizora klasy II przez Komitet Tymczasowy Lekarski dnia 12 sierpnia 1836 r. udzielony” [7]. Burmistrz zaznaczył jednak przy tym, że właściciel apteki Adolf Lange własnego „konsensu nie posiada, gdyż przez testament po zmarłej swej żonie Paulinie z Dzierżogowskich Sucheckiej, odziedziczył aptekę w Tomaszowie, na

którą wydany jest konsens administracyjny z dn. 8 października 1825 r.” [7]. Nie udało się stwierdzić, kiedy Adolf Lange uzyskał kwalifikację aptekarza. Prawdopodobnie spełnił wymagania władz zwierzchnich, gdyż 6 grudnia 1838 roku Antoni Wroński, ówczesny burmistrz miasta, odnotował pieczołowicie, że aptekarz (sic!) Adolf Lange odebrał patent Stanisława Sucheckiego na założenie apteki w Tomaszowie Mazowieckim [7, 224–225].

Po śmierci pierwszej żony Adolf Henryk Lange chciał uwierzytelnić własne prawa do apteki i dlatego zdecydował się poślubić jej krewną, także katoliczkę, Teresę Suchecką (ur. 1814), córkę Jana i Zofii Sucheckich, stałych mieszkańców miasta Krakowa [12]. Ryszard Kotewicz podaje, że Teresa Suchecka była córką poprzedniego aptekarza Stanisława Sucheckiego i jego żony Pauliny [14], jednak ta informacja po weryfikacji archiwalnej okazała się pozabawionym uzasadnienia domysłem. Para młoda stanęła na ślubnym kobiercu 12 września 1835 r. w Tomaszowie Mazowieckim. Już wkrótce na świat przyszedł pierworodny syn Aleksander Stanisław Lange (ur. 15 lipca 1836 r. o godz. 6 rano w Tomaszowie Mazowieckim), który został ochrzczony w kościele rzymskokatolickim 24 stycznia 1837 r. przez tutejszego proboszcza ks. Antoniego Dietricha [12]. Chrzestnymi noworodka zostali (nie mogło być inaczej!) przedstawiciele służby zdrowia lub członkowie ich rodzin: Stanisław Kamieński, aptekarz z Łodzi, oraz Eleonora Kostecka, żona ówczesnego lekarza tomaszowskiego Kajetana Józefa Kosteckiego [12]. Warto w tym miejscu odnotować, że Aleksander Stanisław Lange, podążywszy drogą wytyczoną przez wuja Stanisława Sucheckiego, a następnie ojca, został aptekarzem dyplomowanym, a w okresie powstania styczniowego (1863–1864) agitatorem i organizatorem ruchu zbrojnego w Tomaszowie Mazowieckim.

Adolf Henryk Lange jako ewangelik, aptekarz i ławnik miejski, zamieszkał w ekskluzywnej części miasta w murowanej kamienicy, położonej po północnej stronie Rynku Św. Józefa 8 (obecnie pl. Tadeusza Kościuszki 20). Na tej samej pierzei głównego w mieście rynku mieścił się kościół ewangelicki, pastorat i szkoła ewangelicka. Nic zatem dziwnego, że w tym rejonie miasta mieszkali głównie tomaszowianie wyznania protestanckiego. Adolf Lange prawdopodobnie ok. 1838 r. zdecydował się przenieść aptekę z ul. Św. Antoniego do centrum miasta, by otworzyć ją na parterze tej samej kamienicy, w której stale mieszkał. Od tamtej pory apteka Langego, która kilkakrotnie zmieniała właściciela, działa niezmiennie w tym samym miejscu.

W ostatnim czasie dziennikarz Jan Pampuch przypomniał „aptekę z tradycjami”, która mieściła się w centrum miasta Tomaszowa [15]. Przywołał on bardzo ważne świadectwo ilustracyjne. W 1870 r.

Rycina 3. Rynek w Tomaszowie Mazowieckim w 1870 r. Rys. Wilhelm Knothe. Zbiory Jana Pampucha

Wilhelm Knothe, jeden z przedstawicieli wielce zasłużonej dla Tomaszowa Mazowieckiego rodziny wyznania ewangelicko-augsburskiego [16], wykonał rysunek (**rycina 3**) przedstawiający rząd kamienic znajdujących się po północnej stronie Rynku Św. Józefa. Na tym rysunku uwiecznił też piętrową, murowaną kamienicę, w której mieściła się „apotheka” (wskazana przez strzałkę). Jest to zapewne historycznie najstarsza ilustracja rejestrująca tomaszowską aptekę Adolfa Henryka Langego i jego syna Aleksandra Stanisława Langego.

Należy odnotować, że po śmierci drugiej żony Adolf Henryk Lange wstąpił w związki małżeńskie po raz trzeci, poślubiając 14 maja 1845 r. kolejną katoliczkę Mariannę Sawicką (ur. 8 grudnia 1824 r. w Radomiu), córkę Ludwika i Placydy z Baranowskich. Trzecia żona urodziła mu czworo dzieci: syna Izydora Stanisława Langego, aptekarza, powstańca styczniowego (ur. 10 maja 1846 r. w Tomaszowie Mazowieckim) i trzy młodsze córki: Helenę (ur. 26 lutego 1848 r.), Władysławę (ur. 21 września 1851 r.) i Marię (ur. 1 listopada 1854 r.).

Warto na koniec podkreślić, że Adolf Henryk Lange, który odziedziczył aptekę Stanisława Sucheckiego poprzez małżeństwo, czuł się dziedzicem pierwszego tomaszowskiego aptekarza. Synom z dwóch kolejnych małżeństw nadał drugie imię Stanisław i obu wykształcił na dyplomowanych aptekarzy. Adolf Lange, mimo że sam był ewangelikiem, dzieci swoje (z obu małżeństw) wychował na katolików i gorących polskich patriotów. Jego synowie, Aleksander Stanisław Lange oraz Izydor Stanisław Lange, brali czynny udział w powstaniu styczniowym. Po upadku powstania ojciec uchronił starszego syna Aleksandra Stanisława, organizatora

zbrojnej grupy tomaszowskiej, od prześladowań ze strony policji carskiej. Przekupił także urzędników rosyjskich rozpatrujących sprawę jego młodszego syna Izydora Stanisława, kawalerzysty w oddziale kpt. Władysława Grabowskiego, noszącego na lewym policzku dość widoczną pamiątkę zmagani powstańczych – ślad od cięcia pałaszem [17, 20]. Zagadnienia udziału tomaszowskiej rodziny Lange w powstaniu styczniowym w niniejszej pracy nie rozwijam, gdyż zamierzam przedstawić je w formie osobnego opracowania.

Otrzymano: 2014.06.01 · Zaakceptowano: 2014.06.10

Piśmiennictwo

1. Topas-Bernsztajnowa E.: Tomaszów Rawski, miasto fabryczne. Ate-neum, 1898. Rocznik 92. Tom 4, zeszyt 1: 115–132.
2. Kita J.: Tomasz hr. Ostrowski – założyciel Tomaszowa Mazowieckiego – w opiniach przedstawicieli epoki. W: Bogurat W., Wróbel A., Kędzierski A.: „220 lat Tomaszowa Mazowieckiego”. Materiały z sesji naukowej. Tomaszów Mazowiecki: Muzeum w Tomaszowie Mazowieckim, 2008: 7–19.
3. Rudź W.: Tomaszów Mazowiecki i okolice. Łódź: Wojewódzki Ośrodek Informacji Turystycznej w Łodzi, 1974.
4. Kędzierski A.: Pałac Ostrowskich w Tomaszowie Mazowieckim. Zarys dziejów. W: Bogurat W., Kędzierski A., Ostrowscy i ich rezydencje. Tomaszów Mazowiecki: Muzeum w Tomaszowie Mazowieckim, 2007: 38–44.
5. Kotewicz R.: Antoni Ostrowski 1782–1845: ziemianin – przemysłowiec, założyciel Tomaszowa Mazowieckiego. Warszawa, Wydawnictwo NERITON, 1995.
6. Góral J., Kotewicz R.: Dwa wieki Tomaszowa Mazowieckiego. Zarys dziejów miasta 1788–1990, Tomaszów Mazowiecki, nakładem Księgarni Leszka Kłamy, 1992.
7. Archiwum Państwowe w Piotrkowie Trybunalskim, Oddział w Tomaszowie Mazowieckim. Akta miasta Tomaszowa. Sygn. I 193: Akta Burmistrza miasta Tomaszowa Mazowieckiego dotyczące się lekarzy, aptekarzy, akuszerów itp.
8. Witczak K. T.: Suchecki Stanisław (1789–1833). W: Hubka M., Jędrzejczyk B., Witczak K. T., Wojniłowicz J., Wróbel A. Tomaszowski Słownik biograficzny. Zeszyt 7. Tomaszów Mazowiecki: Koło PTH w Tomaszowie Mazowieckim, 2012: 18–19.

9. Kaczmarek R.: Źródła do historii miast łódzkiego okręgu przemysłowego w XIX w. Warszawa: Książka i Wiedza, 1958.
10. Rudź W.: Powstanie listopadowe w świetle źródeł historycznych Archiwum Państwowego w Tomaszowie Maz. Tomaszów Mazowiecki: Archiwum Państwowe w Tomaszowie Mazowieckim, 1982.
11. Wróbel A.: Zarys dziejów tomaszowskiej służby zdrowia. W: Jaworski R., Matuszak T. Badania nad dziejami regionu piotrkowskiego. Zeszyt 5. Piotrków Trybunalski: Biblioteka Archiwum Państwowego i Muzeum w Piotrkowie Trybunalskim, 2006: 89–102.
12. Archiwum Państwowe w Łodzi. Akta stanu cywilnego parafii rzymskokatolickiej w Tomaszowie Mazowieckim. Akt zgonu Stanisława Suheckiego nr 12/1833. Akt małżeństwa Adolfa Lange i Pauliny Suheckiej nr 1/1835. Akt zgonu Pauliny Lange nr 31/1835. Akt małżeństwa Adolfa Lange i Teresy Suheckiej nr 13/1835. Akt urodzenia Aleksandra Stanisława Langego nr 9/1837.
13. Rembéliński R., Kuźnicka B.: Historia farmacji. Wyd. III. Warszawa: Państwowy Zakład Wydawnictw Lekarskich, 1987.
14. Kotewicz R.: Tomaszowianie w powstaniu styczniowym. W: Kukulski J., Kotewicz R., Szwed R. Z dziejów powstania styczniowego w Piotrkowskiem. Piotrków Trybunalski: Archiwum Państwowe w Piotrkowie Trybunalskim, 1991: 48.
15. Pampuch J.: Apteka z tradycjami. Tomaszowski Informator Tygodniowy. 2 VIII 2013. (31): 19.
16. Steinhagen M. E.: Tomaszów: Knothowskie dzieci. Warszawa: nakładem autorki, 2001.
17. Witczak K. T.: Udział tomaszowian w powstaniu styczniowym. W: Bogurat W., Za wolność, równość, braterstwo. 150 rocznica wybuchu powstania styczniowego. Tomaszów Mazowiecki: Muzeum w Tomaszowie Maz. im. Antoniego hr. Ostrowskiego, 2013:17–37.